

بسم الله الرحمن الرحيم

تدبر در قرآن

سوره مبارکه فیل

استاد ضرابی- آبان ۱۳۹۹

جلسه سوم ۹۹/۸/۱۵

آیه شریفه: «أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ (۲) - آیا نیرنگشان را بر باد نداد (۲)»

عنوان: سرسپردگان نفس و شیطان

پیام آیه قبل « أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ » ضرورت دیدن فعل خداوند در صحنه‌های درهم کوبیده شدن و عذاب کسانی بود که در مقابل حاکمیت دین خدا و توحید می ایستند .

اکنون در آیه « أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ » باید گفته شود؛ همیشه مقابله با حاکمیت حکومت دین و توحید در جامعه یا در کشور وجود انسان و برقراری نظام عادلانه و سراسر حکمت دین توحیدی حق، با توجیهاتی صورت می‌پذیرد بلکه با خدعه و نیرنگ‌های نفس حيله‌گر که نمی‌گذارد حکومت الهی در درون وجود انسان به وسیله برقراری تعادل بین قوای ادراکی و تحریکی تحقق یابد؛ همچنان که بندگان و سرسپردگان نفس و شیطان با خدعه و نیرنگ نمی‌گذارند حق و عدالت و حکومت توحیدی در جهان برقرار شود.

جهان پُر ز بد خواه و پُر دشمن است همه مرز ما جای اهریمن است

نه هنگام آرام و آسایش است نه روزِ درنگ است و آرایش است

دریغ است ایران که ویران شود کُنامِ پلنگان و شیران شود

عنوان: پیام عام و همه‌شمول

پیام عام و همه شمول این آیه شریفه نیز ضرورت رؤیت و دیدن است. دیدن قانون حاکم و لایتغیر الهی که فریب و نیرنگ را تباه شده و شرّ فرودآمده بر سر صاحبانش قرار می‌دهد آنچنان که حیرت و ضلالت، قدرت هرگونه چاره‌اندیشی را از آنها سلب کند. این قانون لایتخلف الهی به ما می‌گوید که شماها که لحظه‌ای از کید نفس و شیطان درون و بیرون در امان نیستید چگونه خود را از یاد برده‌اید و انگشت اشاره‌تان همیشه بسوی دیگران است؟

« أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ » شما چرا درباره خود تأسف نمی‌خورید که در اسارت نفس و شیطان هستید؟ چشم باز کنید و ببینید.

تو که در مکر و حیل دست ز شیطان برد چه خیال است که ایمان ز تو شیطان نبرد؟

عنوان: همین یک آیه بس است

در آیه شریفه قرآن کریم می‌خوانیم: «وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ - و هر کس هموزن ذره‌ای کار بد کرده آن را [نیز] می‌بیند.» (زلزال/۸)

ابو عبیده می‌گوید: صعصعه بن ناجیه جدّ فرزندق (شاعر معروف) با گروهی از قبیله بنی‌تمیم به محضر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) وارد شد: «أَنْ رَجُلًا جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ (صلی الله علیه و آله) لِيُعَلِّمَهُ الْقُرْآنَ فَأَنْتَهَى إِلَى قَوْلِهِ تَعَالَى فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَ مَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ فَقَالَ يَكْفِينِي هَذَا وَ أَنْصَرَفَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) أَنْصَرَفَ الرَّجُلُ وَ هُوَ فَقِيهٌ - مردی نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله) آمد تا از او قرآن فرا گیرد، چون به این گفته‌ی خدای متعال رسید: فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ* وَ مَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ؛ گفت: «همین مقدار مرا بس است»؛ و در پی کار خود رفت. پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود: «این مرد در حالی بازگشت که فقیه (آگاه از دین) شد.»

و در روایتی دیگر آمده است که: صعصعه، این آیات را که شنید گفت: «[این آیات] مرا کافی است و پروایی ندارم از اینکه جز این آیات را از قرآن نشنوم» (بحار ۹۲/۱۰۷/۲)

با آنکه خداوند رحیم است و کریم گندم ندهد بار چو جو می‌کاری

عنوان: آخرت ما تفسیر دنیای ماست

این آیه شریفه « فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ... » اختصاصی به آخرت ندارد و اطلاق آن دنیا و آخرت هر دو را شامل می‌شود. انسان به شر اعمال خود اولاً در دنیا گرفتار است و در آخرت که یوم تبلی السرائر است، باطن آن را به صورت جهنمی از عذاب خواهد دید که تفسیر همان حقیقتی است که در دنیا با کردار و نیات خود تحقق بخشیده است. آری آخرت ما تفسیر دنیای ماست. امام صادق ع فرمودند:

«الْحَمْدُ لِلَّهِ مُدَبِّرِ الْأَدْوَارِ وَ مُعِيدِ الْأَكْوَارِ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ وَ عَالَمًا بَعْدَ عَالَمٍ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا وَ يَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَى عَذْلًا مِنْهُ تَقَدَّسَتْ أَسْمَاؤُهُ وَ جَلَّتْ أَلَاؤُهُ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَ لَكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسُهُمْ يَظْلِمُونَ ... وَ لِذَلِكَ قَالَ سَيِّدُنَا مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه و آله) إِنَّمَا هِيَ أَعْمَالُكُمْ تُرَدُّ إِلَيْكُمْ - حمد می‌کنم خداوندی را که مدبّر افلاک است، و بعد از هر قرنی، قرنی می‌آورد و بعد از هر زمانی زمانی انشاء می‌نماید؛ و برای خداست آنچه در آسمانها و آنچه در زمین است تا بدکاران را به کیفر کارهای بدشان برساند و نیکوکاران را در برابر اعمال نیکشان پاداش دهد! (نجم/۳۱) برای عدالت او، نام‌های او، مقدّس است و نعمت‌های او، بزرگ است؛ خداوند هیچ به مردم ستم نمی‌کند ولی این مردمند که به خویشتن ستم می‌کند! (یونس/۴۴) بنابراین آقای ما محمد (صلى الله عليه و آله) فرموده که: «همین اعمال شماست که در قیامت به‌سوی شما بر می‌گردد». (تفسیر اهل بیت علیهم السلام ج ۱۵، ص ۲۹۸)

درازدستی شیطان ز دل سیاهی ماست چراغ دزد به شب خواب پاسبان باشد

عنوان: چرا آخرت را جدی نمی‌گیریم؟

گویا قصّه پر غصّه سهل‌انگاری‌های ما تمامی ندارد. آنان که همیشه به یاد آخرت هستند و حقیقت مسلم روز جزا را به قلب خود رسانده اند، هرگز حالشان همانند ما نیست. امام سجاد ع می‌فرماید: «اعْلَمْ يَا ابْنَ آدَمَ أَنَّ مِنْ وَرَاءِ هَذَا أَكْثَرُ وَأَعْظَمُ وَأَفْظَعُ وَأَوْجَعُ لِلْقُلُوبِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ... يَوْمٌ لَا تُقَالُ فِيهِ عَثْرَةٌ وَ لَا يُؤْخَذُ مِنْ أَحَدٍ فِدْيَةٌ وَ لَا

تُقْبَلُ مِنْ أَحَدٍ مَعْذِرَةٌ وَ لَا لِأَحَدٍ فِيهِ مُسْتَقْبَلُ تَوْبَةٍ لَيْسَ إِلَّا الْجَزَاءُ بِالْحَسَنَاتِ وَ الْجَزَاءُ بِالسَّيِّئَاتِ فَمَنْ كَانَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ عَمِلَ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا مِثْقَالَ ذَرَّةٍ مِنْ خَيْرٍ وَجَدَهُ وَ مَنْ كَانَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ عَمِلَ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا مِثْقَالَ ذَرَّةٍ مِنْ شَرٍّ وَجَدَهُ - آدمیزاد! بدان که مراحل بعد و [فشارهای] قیامت بالاتر. هولناکتر و دل‌آزارتر است، روزی است که مردم همه گرد آیند و روز حضور [یا دیدار جزای اعمال] است، خدا اولین و آخرین را گرد می‌آورد، در «صور» دمیده شود، و قبرها زیر و رو می‌گردد، روز نزدیک است. روزی است که دل‌ها [از وحشت] به گلوگاه می‌آید، و نفس در سینه‌ها حبس می‌شود، روزی است که از لغزشی نمی‌گذرند، «فدیه» و بدلی نمی‌ستانند، از هیچ کس عذری نمی‌پذیرند، کسی را رخصت توبه نمی‌دهند، هیچ چیز جز پاداش نیکی و کیفر گناه در کار نمی‌باشد، هرکه در این دنیا ذره‌ای کار خیر کرده آن را می‌یابد، و هرکه ذره‌ای کار شرّ کرده آن را می‌بیند. «(الکافی، ج ۸، ص ۷۳)

ای بداندیش از مکافات عمل ایمن مباش وضع شیطان آدمی را نیز ملعون می‌کند

عنوان: سرّ محرومیت‌ها و ناکامی‌ها در دنیا

آنچه گفته شد حکایت آخرت بود، اگر بخواهیم نیم‌نگاهی به حالمان در این دنیا بیندازیم، آیه شریفه « أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ » به ما می‌گوید: دست از توجیهاتی که برای عمل نکردن به رضای خدا می‌آورد بردارید و باور کنید که تنها به خود زیان می‌رسانید. امام علی (ع) می‌فرماید: «تَوَقَّوْا الذُّنُوبَ فَمَا مِنْ بَلِيَّةٍ وَ لَا نَقْصٍ رِزْقٍ إِلَّا بِذَنْبٍ حَتَّى الْخُدْشِ وَ الْكِبُورَةِ وَ الْمُصِيبَةِ» از گناهان بپرهیزید که هیچ بلا و کمبودی نیست مگر به خاطر گناهی، حتی خراشی که بر بدن وارد می‌شود، لغزیدن و زمین خوردن شما و مصیبتی که بر روح و جسمتان وارد می‌شود» (بحار الانوار، ج ۷۰، ص ۳۵۰) امام صادق (ع) فرمود: « إِذَا أَذْنَبَ الرَّجُلُ دَخَلَ فِي قَلْبِهِ نُكْتَةٌ سَوْدَاءُ فَإِنْ تَابَ اُنْمَحَتْ وَ إِنْ زَادَ زَادَتْ حَتَّى تَغْلِبَ عَلَى قَلْبِهِ فَلَا يُفْلِحُ بَعْدَهَا أَبَدًا» - هنگامی که شخصی مرتکب گناه می‌شود، در قلب او نقطه سیاهی به وجود می‌آید؛ پس اگر توبه کند، آن نقطه سیاه از بین می‌رود و اگر گناهان او

زیاد شود آن قدر سیاهی دل او زیاد می شود که دیگر رستگار نخواهد شد» (کافی ج ۲، ص ۲۷۱)

دل خون شد از امید و نشد یار، یار من ای وای بر من و دل امیدوار من

اللهم أعوذ بك من شرور أنفسنا و سيئات أعمالنا